

SÚČASNÁ SLOVENSKÁ PRÓZA

DUSAN MITANA

Narodil sa 9. decembra 1946 v Moravskom Lieskovom v robotníckej rodine. Základnú školu vychodil v rodisku, zmaturoval roku 1964 na Gymnáziu v Novom Meste nad Váhom. Rok manuálne pracoval v rodnej obci, potom začal študovať **novinárstvo** na FF UK v Bratislave, po roku však prestúpil na VSMU, kde študoval filmovú a **televíznu dramaturgiu**. Po skončení štúdia roku 1972 dva roky pracoval ako redaktor literárneho mesačníka Romboid. Od roku 1975 žije ako profesionálny spisovateľ.

Po viacrocnej časopiseckej príprave knižné debutoval zbierkou poviedok **Psie dni** (1970), v ktorej sa zamýšľa nad zmyslom života a podstatou ľudskej existencie. Novela **Patagónia** (1970) je príbehom mladého človeka, ktorý sa búri proti zaužívaným spoločenským konvenciam a hľadá si vlastný životný priestor. Zo súčasnosti tematicky čerpajú aj poviedky zaradene do knihy **Nočné správy** (1976). So zdanlivo všedným príbehom ich postav je v ostrom protiklade nečakané, často sokujuce, až absurdne zakončenie. Spolocenskocriticky Roman **Koniec hry** (1984) na pozadí detektívnej zápletky rieši problém morálky a svedomia skutočného vinníka, za ktorého znáša trest niekto iný. Roman je kritikou morálneho stavu spoločnosti v poslednom desaťročí totalitného režimu. Svojrázne komponovaná kniha úvah, eseji, štúdií, slovníkových hesiel, lekárskeho diagnóz a poviedok Hľadanie strateného autora (1991) je autorovou výpoveďou o jeho nazeraní na svet, na jeho možný vývoj i na princípy vlastnej tvorivej činnosti. Knihy poviedok **Slovensky poker** (1993), **Patagónia** (1994), **Prievan** (1996) sú tematicky rámcované súčasnosťou. Milanove rozhovory a úvahy z rokov 1990-1998 dostali knižnú podobu pod názvom Pocity pouličného našinca (1998). Fantasticko-faktograficky pararoman s vesmírnou zápletkou alebo Dejiny spásy v 10 častiach s prológom a epilógom je podtitul knihy Navráť Krista (1999), ktorou štylističky nadväzuje na Hľadanie strateného autora.

D. Milana je aj autorom básnických zbierok **Krutohory** (1991) a **Maranatha** (1997) a scenarov k viacerým televíznym filmom podľa literárnych predlôh iných autorov.

LADISLAV BALLEK

Narodil sa 2. apríla 1941 v Terénoch v rodine colníka. Detstvo prežil v Dudinciach a Šahách, kde vychodil základnú školu a gymnázium. Po maturite roku 1959 študoval slovenčinu, dejepis a výtvarnú výchovu na Pedagogickej fakulte v Banskej Bystrici. Vysokoškolské štúdium zavŕšil roku 1963 a po návrate zo základnej vojenskej služby bol rok učiteľom na základnej škole v Hadovke. Roku 1966 sa stal redaktorom C. rozhlasu v Banskej Bystrici a roku 1968 redaktorom kultúrnej rubriky krajského denníka Smer. Roku 1972 prešiel pracovať do redakcie pôvodnej tvorby vo vydavateľstve Slovensky spisovateľ v Bratislave, kde sa neskôr aj presťahoval a trvalo usadil. Roku 1977 sa stal vedúcim literárneho oddelenia na Ministerstve kultúry SR, roku 1980 námestníkom riaditeľa Slovenského literárneho fondu a roku 1984 vedúcim tajomníkom Zväzu slovenských spisovateľov, kde pôsobil až do jeho zániku koncom roka 1989. Potom bol na dlhodobejšom tvorivom štipendiu. V rokoch 1992-1994 bol poslancom Národnej rady SR za Stranu demokratickej ľavice. Vyučoval na Pedagogickej fakulte v Nitre a Pedagogickej fakulte UK v Bratislave. Roku 1998 kandidoval za prezidenta Slovenskej republiky. V súčasnosti je predsedom Spoločnosti L. Novomeskeho a učí na Vysokej škole múzických umení v Bratislave.

Knižné debutoval novelou **Útek na zelenú luku** (1967). Zobrazil v nej mravný konflikt mladého človeka, ktorý živelne reaguje na krivdu a nepochopenie dospelých a tento stav bezvýchodiskovosti rieši dobrovoľným odchodom zo života. Nasledovala novela **Púť červená ako ľalia** (1969) a novela **Biely vrabec** (1970), ktoré sú opäť príbehmi frustrovaných hrdinov. Všetky tri novely smerovali ku kritike rozkladu morálnych hodnôt totalitnej spoločnosti.

Druhé obdobie tvorby Ladislava Balleka je charakteristické autorovým ukotvením v krajine detstva a mladosti a v spoločenskom prostredí malého pohraničného mesta s viac národným

zložením obyvateľov. Roman **Južná pôsta** (1974) ma originálnu kompozíciu voľne nadvazujúcich próz. Ich zjednocujúcim cinitelom je dospievajúci chlapec, ktorý vlastnou optikou vníma a hodnotí okolitý svet a jeho protagonistov. V tomto spoločenskom prostredí, časovo presne situovanom do prvých povojnových rokov, sa odvíja aj príbeh románu **Pomocník** (1977). Dominuje v ňom vzťah dvoch mužov, majstra mäsiara a jeho pomocníka. Kým prvý chce po otrasnej vojrovej skúsenosti naplniť svoj život statočnou pracou, jeho živelný, prefikáný a v praktickom živote vynachádzavý protipól nemá nijaké morálne zabraný. Roman je zároveň široko koncipovanou freskou spoločenskej atmosféry malomestského prostredia na hranici dvoch štátov v povojnových rokoch. Obraz tohto prostredia približné v tom istom období ešte viac rozšíril v rozsiahlom románe **Agáty** (1981). Kompozičné je postavený na voľne nadvazujúcich príbehoch viacerých postav. Neschopnosť prekročiť vlastne záujmy a obmedzenosť malomestského prostredia ich neraz dostáva do tragických situácií. Vyber troch fabulacne uzavretých próz z Romanov **Južná pošta** a **Agáty** vyšiel pod názvom **Kraj za vinicami** (1983) a bol určený mládeži. Nasledujúci román **Lesné divadlo** (1987) sa odohráva vo vojenskom prostredí na statných hraniciach. Roman **Čudný spáč** (1990) je spoločenskokritickou analýzou normalizačného obdobia na Slovensku s výrazným akcentom na generačné vzťahy medzi otcami a synmi. Roku 1995 vydal knižku **Trinásty mesiac**, ktorá rozprava o dráme ľudskej duše v prevratných časoch.

RUDOLF SLOBODA

Narodil sa 16. apríla 1938 v Devínskej Novej Vsi, zomrel 6. októbra 1995 v Devínskej Novej Vsi. Základnú školu vychodil v rodisku, zmaturoval roku 1957 na Gymnázium v Bratislave. Začal študovať na FF UK v Bratislave, no štúdium nedokončil. Pracoval ako baník v Ostrave a potom ako stavebný robotník v Bratislave. Po základnej vojenskej službe sa zamestnal vo Vítkovických železiarňach v Ostrave. V rokoch 1965-1969 bol redaktorom vo vydavateľstve **Smena**, potom sa tri roky venoval literárnej práci. V rokoch 1972-1984 bol dramaturgom Slovenskej filmovej tvorby v Bratislave, potom krátko redaktorom vo vydavateľstve **Slovenský spisovateľ** a odborným pracovníkom v Ústave umeleckej kritiky a divadelnej dokumentácie. Od roku 1988 až do smrti sa venoval výlučne literárnej tvorbe.

Ako dvadsaťročný časopisecký debutoval poviedkou *Do tohto domu sa vchádzalo širokou branou* v časopise **Mlada tvorba**.

Do literatúry vstúpil Romanom **Narcis** (1965), v ktorom na základe vlastnej životnej skúsenosti stvárnil osudy mladého človeka hladajúceho osobnú nezávislosť a možnosti slobodnej tvorby. Pokračovaním tohto diela je Roman **Britva** (1967). Zobrazil v ňom vzťah mladej dvojice, do ktorého rušivo zasahujú spoločenské problémy. V knihe poviedok **Uhorský rok** (1968) sa sústredil na hľadanie zmyslu života a postojov jednotlivca v čoraz väčšmi sa odcudzujúcej spoločnosti. Podobne úsilie prejavil aj v románe **Sede ruže** (1969), ktorý je obrazom života mladého muža unikajúceho pred negatívnymi prejavmi spoločenského diania. V ďalšej próze Romaneto **Don Juan** (1971) umelecky vyrozprával pretrvávajúce zážitky z detstva a konfrontoval ich s vlastnými životnými skúsenosťami. Zbierka poviedok **Hlboký mier** (1976) tematicky čerpá zo života jednoduchých dedinských ľudí a je vyjadrením autorovho stotožnenia sa s ich spôsobom života. Roman **Hudba** (1977) je obrazom zmeny postojov mladého človeka pod vplyvom hlbokého citového zážitku z úprimnej lásky a krásy hudby. Psychologickou sondou zo života súčasnej ženy je Roman **Vernosť** (1979), ktorý určitým spôsobom predznamenáva predmet Slobodovho záujmu v 80. rokoch. Podobnou psychologickou sondou, tentoraz do života muža, je Roman **Druhy človek** (1981). Autor v ňom odhaľuje mnohé negatívne stránky súčasného života, najmä ľahostajnosť a nevšímavosť ľudí k tragickým osudom iných. Príbeh intelektuála z literárnych kruhov, hladajúceho východisko z bludného kruhu problémov spoločnosti tzv. reálneho socializmu, stvárnil v románe **Rozum** (1982). Roman **Stratený raj** (1983) tematicky čerpá z prostredia protialkoholického liečebne, myšlienkovým odkazom o podstate ľudskeho života však široko presahuje mikropriestor tohto zvláštneho sveta. Knihy poviedok **Dni radosti** (1982) a **Pansky**

flám (1986) odkrývajú vnútorné stavy človeka v súčasnom svete. Zložitost' vzťahov muža a ženy v každodennom únavnom kolobehu života zobrazil v Romanovej novele **Uršul'a** (1987). Úvahy a eseje o živote, umení a literatúre zhrnul do knihy Pokus o autoportrét (1988), ktorá v mnohom osvetľuje autorove názory na umeleckú tvorbu a jeho tvorivé postupy. Voľným pokračovaním novely Uršul'a je próza Hubato (1990), v ktorej autor cez vzťah muža a ženy hľadá krásu v prostých veciach života. V románe **Krv** (1991) autor na pozadí spomienok z predchádzajúcich rokov života zobrazil udalosti, ktoré viedli k spoločenskému zvratu v novembri 1989. Obdobne ladene motívy zaznievajú aj v románe Jeseň (1994). Subjektívne a filozofujúce momenty sú prítomne aj v prózach Útek z rodnej obce (1992), Herecky (1995) a v nedokončenej knihe Pamäti (1996).

Ako lyrik sa R. Sloboda prejavil básničkou zbierkou Večerná otázka vtákovi (1977) a ako dramatik hrou Armagedon na Gube (1993), ktorá je viacvrstvovým príbehom o zenematke a jej životných zápasoch. Pre deti napísal príbeh zo života dedinského chlapca Hraničný kameň (1989).

VINCENT ŠIKULA

Narodil sa 19. októbra 1936 v Dubovej pri Modre v rodine lesného robotníka. Do ľudovej školy chodil v Modre, potom dva roky študoval na Gymnázium v Nitre, odkiaľ prešiel na Meštiansku školu do Modry. V štúdiu pokračoval na Hudobnej pedagogickej škole a po jej zrušení na Statnom konzervatóriu v Bratislave, kde študoval hru na lesnom rohu. Štúdiá zavŕšil roku 1959. Potom bol dva roky organistom v Ivanke pri Dunaji a tri roky učiteľom na Ľudovej škole umenia v Modre. Po dvojročnom tvorivom štipendiu sa stal redaktorom literárneho mesačníka Romboid a potom znova nastúpil na dlhodobé tvorivé štipendium. V rokoch 1969-1973 bol dramaturgom Slovenskej filmovej tvorby. Od jesene 1973 až do odchodu na dôchodok roku 1992 bol redaktorom pôvodnej tvorby vo vydavateľstve Slovenský spisovateľ v Bratislave.

Debutoval zbierkou poviedok Na **koncertoch sa netlieska** (1964) a ešte v tom istom roku mu vyšla aj druhá poviedková kniha Možno si postavím bungalov. Obe knihy spája motív hlavného hrdinu, ktorý si hľadá miesto v živote. Do debutu zaradil poviedky z vojenského života, do druhej knihy poviedky situované do rodného kraja po bezprostrednom návrate hlavného hrdinu z vojenčiny. Príbehy poviedok sú založené na autentickom zážitku zo stretnutí so zaujímavými ľuďmi rôznych profesií a záujmov. V novele **S Rozarkou** (1966) rozvinul baladicky príbeh mentálne postihnutej dievčiny, v ktorej napriek dospelosti zostalo zakódované detské videnie sveta. Kniha poviedok Nebýva na každom vršku hostinec (1966) je obrazom životných príbehov ľudí zo spoločenskej periférie, ktorí sú však často obdarení veľkou vnútornou silou. V zbierke poviedok a noviel Horská robota (1968) sa vrátil k osudom hrdinov, akých zobrazil v prvých dvoch knihách. V deviatich prózach súboru okrem známeho prieniku do citového sveta postav rozvíja aj vážne až tragické motívy.

V nasledujúcom tvorivom období V. Šikula napísal Romanovu trilógiu **Majstri** (1976), **Muškat** (1977) a **Vilma** (1979). Zobrazil v nej udalosti v západoslovenskej dedine v rokoch druhej svetovej vojny, počas SNP a v prvých povojnových rokoch. Novela **Vlha** (1978) je príbehom mladej dvojice, robotníka a vidieckeho dievčaťa, z povojnového obdobia, próza **Liesky** (1980) zasa autobiografickým rozprávaním o období, keď si spisovateľ zarábala na živobytie ako organista. Baladicky príbeh človeka zmrzačeného vojnou zachytáva novela **Vojak** (1981). V netradične komponovanom životopisnom románe Matej (1983) stvárnil autor osudy slepého siritela literárnej kultúry v minulom storočí Mateja Hrebenou. V tom istom roku vydal aj knižku esejistických textov o umení a literatúre Nokturna. Do prostredia domova a rodného kraja sa tematicky vrátil v knihách poviedok a noviel Heroické etudy pre kone (1987), Pastierska kapsička (1990) a **Pôstny menuet** (1994). V dilogii **Ornament** (1991) a **Veterná ružica** (1995) podal svedectvo o osobnej a kolektívnej životnej minulosti, o hľadaní autentického identity, s úsilím zachytiť všetko, čo patri k človeku a ľudskému osudu.

Významnou súčasťou literárnych záujmov V. Sikulu je aj tvorba pre deti a mládež. Prvou knihou tohto druhu bola zbierka poetických literárnych miniatúr a poviedkových CGT **Pán horár ma za klobúkom mydleničku** (1965), v ktorej konfrontoval čistotu bezbranného detstva s doliehajúcimi obľudnosťami vojny. Próza Prázdniny so strýcom Rafadlom (1966, 5. vydanie 1990) je príbehom desatrocneho dedinského chlapca, ktorý sa učí hrať na heligóne. To je zároveň motív, ktorý ho dostáva do castejsích a blizsích kontaktov so svetom dospelých. Podľa knihy bol nakrútený film Otec ma zderie tak či tak (1980). Kniha Dulo pozdrav Duna (1978) je súborom rozprávok o starom vrabcovi a jeho spoločníkoch. Zvieracími rozprávkami, vychádzajúcimi z poetiky ľudovej slovesnosti, sú knižky **Vajíčko sliepky liliputánky** (1981) a **O múdrom kohútikovi** (1984). Deťom sú určené aj autorské rozprávky a rozprávania **Augustín a zvon** (1996) a Medardove rozprávky (1997).

V. Sikula sa predstavil aj ako básnik zbierkami Z domu na kopci (1983), Zo zanedbanej záhrady (1993) a Bubeník september (1998), ktoré sú vyznaním autorovej lásky k domovu a predkom i vyjadrením obdivu ku krase a premenám prírody, ktorú pociťuje ako súčasť vlastnej osobnosti.

DUŠAN DUŠEK

- prozaik, básnik, filmový scenárista, autor rozhlasových hier
- autor literatúry pre deti a mládež
- život: vyštudoval geológiu a chémiu na UK v Bratislave, pracoval ako redaktor v denníku Smena, v časopisoch Tip, Kamarát, učiteľ scenáristky na Vysokej škole múzických umení
- tvorba: Strecha domu (debut - prózy), Oči a zrak (prózy), Poloha pri srdci (poviedky), Kalendár (krátke prózy), Náprstok (poviedky), Dúšky (lyrické básne - momentky), Milosrdný čas (prózy), Kufor na sny (prózy), Teplomer (prózy), Pešo do neba (prózy), Najstarší zo všetkých vrabcov (próza pre deti a mládež), Pištáčík (próza pre deti a mládež), Pištáčík sa žení (próza pre deti a mládež), Pravdivý príbeh o Pačovi (próza pre deti a mládež), Babka na rebríku (knihy poviedok), Dvere do kľúčovej dierky (3 poviedky), Muchy v zime (rozhlasová hra), Pretože aj napriek tomu (rozhlasová hra), Ružové sny (filmový scenár), Ja milujem, ty miluješ (filmový scenár), Sojky v hlave (filmový scenár), Vlákári (filmový scenár), Krajinka (filmový scenár), Prášky na spanie (filmový scenár) ...

Peter Jaroš : Tisíc ročná včela

(román)

Generačný román zachytáva príbehy viacerých, po sebe nasledujúcich generácií rodín, ich osudy, vzájomné vzťahy a spolunažívanie členov rodín. Väčšinou má bohatú dejovú líniu, pretože okrem hlavných postáv sleduje aj život menej dôležitých postavičiek. Generačný román môže mať aj autobiografický charakter, keď spisovateľ čerpá z vlastnej minulosti (detstva) a prítomnosti.

- rodinná sága – má bohatú dejovú líniu,
- román je **oslavou ľudskej práce** (roľníctvo, murárstvo)
- **pracovitosť, vytrvalosť** sú vlastnosti, ktoré majú aj včely,
- dôležitá je tu aj **láska** - krásna, úprimná
 - vypočítavá, tragická
- Dej sa odohráva v Hybe (rodisko autora) v rokoch 1891 – 1918.

Starý Pichanda – roľník murár.

Murárčil po celom Rakúsko - Uhorsku. V dedine bol obľúbený – vedel rozprávať zaujímavé príbehy, rád sa zabavil pri víne. V jeho rodine vládla dobrá nálada. Bol iný ako ostatní dedinčania – nechodil do kostola, mal rád mapy, zemepis – sníval o ďalekých krajinách. Včelárčil a zaoberal sa ovocinárstvom (skúšal novoty).

- Život ďalších generácií bol už menej harmonický.

Syn Valent: - Vyštudoval právo, stal sa pánom.

Oženil sa s vypočítavou, bohatou Hermínou. (Jeho bývalá milá Hanka zomiera pri pôrode aj s Valentovým dieťaťom).

Dcéra Kristína: V prvom manželstve nemohla mať dieťa. Ako vdova žila s Julom

Mitronom a porodila 2 nemanželské deti. Starla sa aj o slabomyseľnú Julovu ženu - Matildu.

Syn Samo – sa oženil s Máriou a zostali u rodičov.

Samo bol tiež murárom a roľníkom, no zárobky už boli malé a boli časté štrajky.

Prezývali ho včela (chodil do včelína) a tiež bol kritický k náboženstvu.

Mali 6 detí.

Najstaršieho **Janka** zastrelili pri jednej demonštrácii, ktorej boli len svedkami.

Dcéru **Emu** usmrtili mlynské remene.

Ostatné deti dal vyštudovať:

Samko

- horár

Odišiel so ženou do Ameriky.

Peter

- hodinár

Odišli na (1. svetovú) vojnu a už sa nevrátili.

Karol

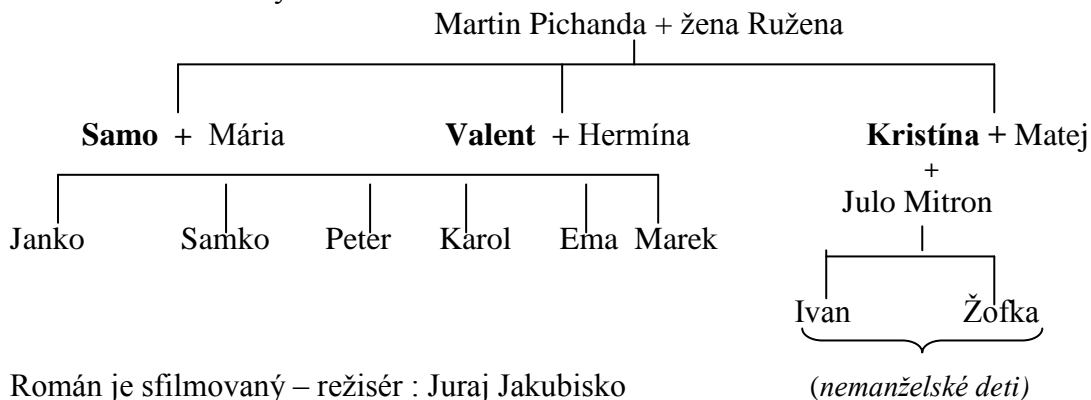
- umelecký maliar

Marek

Ani jemu sa nedarilo.

- Dej prerušujú historické dokumenty o obci Hybe, novinové správy o bojoch - Kombinácia umeleckého štýlu s publicistickým alebo s odborným je typický znak **postmoderny**.
- Autor využil znaky **magického realizmu:** neskutočné javy, sny sú včlenené do realistického rozprávania.
- Nachádzame tu fantazijné, groteskné, zázračné a absurdné prvky (sen Martina Pichandu o tom, ako hrá v bruchu veľryby karty so svojou bývalou milou).

Rodokmeň rodiny Pichandovcov:

Román je sfilmovaný – režisér : Juraj Jakubisko

Ďalšia tvorba: Filmový scenár: Pacho, hybský zbojník